

Brahma; Budhisti po bogu Budha; Atenčanje po boginji Atene i. t. d. imé dobili.

Ker je slavjanski narod v Azii, in tudi v Evropi od vsih strani take narode za sosede imel, ki so se po bogovih imenovali, ne more razumu in zgodovini nič bolj priležniga in primerjeniga biti, kakor de pri enakih okolišinah, vzrokih in šegah tudi na enakost začetja imena slavjanskiga naroda mislimo, de tedaj za resnico terdimo, de — kakor Bramani od častenja boga Brahma, Tevtonci (Nemci) od boga Tevta, Skandinavci od boga Skanda, — so tudi Slavjani od častenja boginje Slave svoje imé dobili.

Slava pa je (kakor gosp. Kollár na drobno razloži) po besedi in pomenu ravno Svaha ali Svava, namreč nekdanja staroindiška boginja luči ali ognja, in pomeni po svoji korenini tudi jasnost, svetlobo, bleskoto, — v daljim razumu pa, še čast, mogočnost, veličanstvo, — kar se je še dosihmal v naših besedah: slava, slavni i. t. d. ohranilo.

Po tem takim imé „Slavjani“ pomeni po svojim izvirku práv za práv: častitelje luči ali ognja (Licht- und Feuer-verehrer); — kar sicer dan današnji, odkar je slavjanskemu narodu luč sv. evangelja zasvetila, več ne veljá, pa vendar toliko dokaže, da sinovi Slave že od nekdej niso temóte čislali!“

(Ravinski.)

T. Da bi je le tudi sedaj v svetih in svetlih rečeh nikjer in nikdar nikoli ne čislali!

Podučno berilo za mladost.

XIV.

Naravoslovje.

4. Gorkota.

Vse reči so ali merzle, gorke, ali vroče. Vse to se pri rečeh zaznamuja z besedo gorkota. Gorkota se zbuja ali izvira po mnogih virih. Če se dve reči eno z drugo dergnete ali tolčete, se sogrejete. Nekdaj so ljudje netili ogenj le s tem, da so suh les ob drugega dergnili, ter v lesu spijočo gorkoto budili. Pri mnogih prikazkih, posebno pri gorenji, se zbuja gorkota in vročina. Zemlja ima že sama v sebi gorkoto, ktera se na verhu ne pozná toliko, kakor v globočini. Naj bolj

pa po verhu zemlje gorkoto zbuja solnce, ktero nam zraven svitlobe daje tudi gorkoto. Ako se na ognjisču voda zelo sogreje, se vzdigne in kipi; ako pa se še v pravem času od ognja odmakne, zopet vpade; tedaj se vidi, da je gorkota vodo poveksala ali razgnala. Zelezna krogla, ki gre v kako cev, ne gre več skozi, če se močno razgreje. Gorkota tedaj reči razganja. Kdor tega ne vé, se mu večkrat pripeti kaka škoda. Ako vliješ vročega mleka v merzel kozarec, kozarec počí, ker se znotranja stran v njem hitreje razgreje, kakor drugi deli. Tudi zrak se po gorkoti razganja ali na vse kraje širi, in to naredi, da lahko gorkoto merimo, to je, da na tanko vemo, koliko je je. Dene se živo srebro v steklenasto okroglo posodico, ktera ima vollo cevko. Bolj ko je taka steklenica na gorkem, bolj se živo srebro v cevki širi zato, ker ga gorkota razganja; če je pa ta steklenica bolj na merzlem, tudi živo srebro v cevki bolj vpada ali se stiska. Prostor na taki cevki med piko živega srebra pri topečem snegu, in pa med piko pri vreli vodi so učeni razdelili v 80 delov ali stopnjic, ki jih tudi grade imenujejo, in taki steklenici pravijo gorkomer ali termometer; imenuje se tudi Romirjev gorkomer zato, ker ga je slavlí francoski naravoslovec Romir (Reaumur) v leti 1730 prvi naredil. Zdrav odrasčen človek ima 31 gorkomerovih stopnjic gorkote; 14 stopnjic je prava mera gorkote v stanicah. Če se pa hoče zvediti, koliko je gorkote zunaj na prostem zraku, se gorkomer ne sme djati na solnce, temuč v senco.

Gorkota pa reči ne razganja samo, temuč jih tudi spreminja, kar se vidi, postavim, kedar voda zmerzne, kedar se led in sneg ali kaj drugega topí, pri kuhi i. t. d. Večidel vse terde reči postanejo v vročini mehke in tekoče. Topivna vročina pa je pri mnogih rečeh tudi zelo različna; postavim: žveplo se topí pri 87, svinec pri 267, srebro pri 800, zlato pri 1000, železo pri 1280 stopnjicah gorkote. Gorkota ali vročina pa spreminja reči tudi celó v zrak, to je, reči izpuhté, se izparijo, izkadé, posušé, izdišé i. t. d.

Gorkota ali vročina naredí tudi, da reči goré. Nobena reč pa ne gori, če se popred dobro ne sogreje, in če nima zraka. V vseh zrakovih delih, to je, v vseh gazih, v kterih se ne more dihati, se tudi ne dá luč vžgati in ne naj manjši ogenj zakuriti in še celó ne iskrica vkresati. Če se zraku zaprè pot do ognja, ogenj gotovo vgasne. Iz tega se vidi, da ognja ne

gasi samo voda, ampak tudi druge reči, ki zrak zapirajo. O-genj gasiti ni tedaj nič drugega, kakor zraku braniti, da ne gre do gorečih reči. Kedar kaka reč nepopolno gori, se kadí, ker v dimu so mali vogeljni deli, ki ne goré. Dela pa, ki v ognju ne zgoré, so pepel.

Skušnja uči, da vsaka sogreta reč počasi zopet omerzne, in da se gorkota hitro razširja okoli in okoli na vse strani in v vse reči, in da se tedaj ne more sbrani ali zapreti, da bi ne zginila. Mnoge reči veliko hitreje jemljejo v sé gorkoto in jo tudi zopet hitreje zgubljajo ali drugim rečem naprej dajejo, tako postavim, vse rude. Zelezna peč se hitro sogreje, pa se tudi kmali ohladi, to je, gorkoto naprej daje ali zgublja. Vse živalske in rastlinske reči pa gorkoto bolj počasi v sé jemljejo in jo tudi bolj počasi od sebe dajejo. Perje, živinska dlaka, volna, slama, les, žagovna i. t. d. ne pusté gorkote hitro od sebe. Navadno se govori, da obleka greje, pa to ni res, — obleka le brani, da gorkota tako hitro ne uide. Reči, ki gorkoto hitro sprejemajo, in jo tudi hitro od sebe dajejo, rabimo tam, kjer hočemo gorkoto širiti, — reči pa, ki gorkoto počasi v sé jemljejo in jo tudi počasi zgubljajo, rabimo takrat, če jo hočemo zadrževati, to je, kedar se hočemo greti ali varovati, da nam ni mraz.

Šolska letina.

17. preteč. mesca je bilo šolsko spraševanje na Brezovici in na Dobrovi pri Ljubljani. Na Brezovici je bilo v zapisniku zaznamovanih vsakdanjih učencev in učenk 216, nedeljskih pa 155, vkup 371. Učenci so pokazali, da šolske nauke dobro razumejo; posebno jim je bilo »spisje« ročno. — Na Dobrovi je bilo vsakdanjih učencev in učenk 155, kateri so večidel prav redno v šolo hodili in se veliko naučili, ter so kazali, da so tudi v sadjoreji zurjeni. V obeh šolah se je podučevalo tudi v petji. — V Cerkljah na Gorenškem je bilo šolsko spraševanje 21. preteč. m. Učencev in učenk v vsakdanji in nedeljski šoli je bilo vseh skupaj 501. Šolski zapisnik je kazal, da so otroci le redkoma iz šole ostajali, tedaj prav pridno v šolo hodili. Sad tega obiskovanja se je vidil prav lepo in spodbudno pri očitnem spraševanju. Opustivši drugo, omenim le lepo-glasnega in vbranega petja. Poslušavcev kmečkega stanú se je sošló toliko, da jih še nisem nikjer toliko vidil, dasiravno sem bil že pri marsikterem spraševanju. To kaže, da se je šola že med ljudstvom vkoreninila in da Cerkljanom šola ni rastljina iz ptujega kraja prinešena, temuč rastljika, ki v domači zemlji veselo in čvrsto raste, pa da ji tudi vertnarji pridno prilivajo. Dan letošnjega šolskega spraševanja bo ostal otro-